

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертацията на **Юсуф Салих Юсуф**,
докторант на самостоятелна подготовка в Катедра „Философия”,
Философски факултет, ЮЗУ „Неофит Рилски” - Благоевград
на тема: *Духовни ценности в творчеството на д-р Иван Селимински*
за получаване на ОНС „Доктор”
по научната специалност *История на философията*
в професионално направление **2. 3. Философия**
от научно жури на ЮЗУ „Неофит Рилски” - Благоевград
Рецензент: проф. дфн Валентин Канавров

Юсуф Юсуф е бакалавър по история от НБУ. Има магистратура по история от СУ „Св. Кл. Охридски”. Специализирал е в Турция. Владее руски, английски, турски и арабски език. През 2006 г. е зачислен като докторант на самостоятелна подготовка в ЮЗУ „Неофит Рилски” – Благоевград с научен ръководител проф. дфн Димитър Цацов. Колегата Цацов по това време работи в ИФИ – БАН и е един от водещите специалисти по история на българската философска мисъл.

Историята на философията е приоритетна дисциплина за специалност „Философия” в ЮЗУ. Тя е първата акредитирана докторска програма в специалност „Философия” на ЮЗУ. В рамките на тази програма изследванията на българската философска мисъл винаги са се радвали на подчертан интерес в Катедра „Философия”, която още от своето основаване предлага специализирани четения по българска философия на студентите от специалност „Философия”.

Като член на катедра „Философия” съм проследил докторантското обучение на колегата Юсуф още от приемната му процедура, когато той представи първоначалната си идея за дисертация върху философията на Селимински. Държа да подчертая, че заявката за тази дисертация е изцяло на Юсуф, като катедрата просто подкрепи неговото желание да докторира върху Селимински. Участвал съм в докторантската подготовка на Юсуф, бил съм член на изпитните комисии по докторантските минимума, следил съм писането на

дисертационния текст, активно съм участвал в обсъждането му на вътрешната защита. Препоръките, които направих тогава, са изцяло отчетени от дисертанта и текстът е съобразен с тях. Убеден съм, че той е не просто дисертабилен, а напълно изчистен и готов за защита.

Дисертацията е в обем от 163 стр., вкл. библиография. Дисертацията е придружена от автореферат и съпътстващи документи. Авторефератът в обем от 30 стр. стриктно следва структурата на дисертацията и напълно възпроизвежда нейното съдържание. В автореферата коректно са отразени приносните моменти на разработката и е приложен списък с публикациите на докторанта по проблематиката на дисертацията. Съпътстващите документи са пълни съгласно изискванията на закона и другите нормативни документи, които уреждат процедурата. Юсуф има две публикации точно по темата на дисертацията, като освен тях има публикации, свързани със същността на обучението и възпитанието на национално самосъзнание в контекста на просветната, духовната и патриотичната дейност на Селимински. Междувременно през 2013 г. дисертацията излезе от печат като самостоятелна монография.

Дисертацията е посветена на един от най-ярките представители на българското Възраждане – д-р Иван Селимински. Дори само запознаването с неговата биография, с бурния му живот, с многобройните му скиталчества, с участието му в гръцкото, италианското, унгарското и, разбира се, българското национално-освободителни движения буди невероятен респект и национална гордост. Останал много рано сирак, Селимински съвсем сам се отдава подобно на Гьотевия Вилхелм Майстер на години на учение и години на странстване. Те не остават напразни. Селимински придобива невиждан за съвременниците си житейски опит, получава солидно образование, основава множество училища не само в България, има богата медицинска практика, създава комитети и организации с патриотична, просветна и революционна насоченост, занимава се с философски изследвания. По време на Кримската война през 1853 г. организира българското доброволчество. Макар през целия си живот да пише на гръцки език, той е един от българските представители за честването на 1000-

годишнината от създаването на славянската азбука и пристигането на братята Кирил и Методий във Великоморавия.

Според мен същността на дисертацията има подчертан херменевтичен, културно-исторически и патриотичен характер. Тези три момента допринасят по мое мнение за приносния характер на разработката. Добро впечатление прави фактът, че дисертантът критически скрупулъзно изследва написаното за Селимински у нас. А то не е никак малко. Нека спомена само М. Арnaudов, П. Динеков, А. Бънков, Гр. Грозев, Сл. Славов и мн. др. Впрочем именно по този начин – чрез критически прочит на авторитетното име и неговите интерпретатори се гради националната философска култура. Дисертацията на Юсуф успешно се вписа в този херменевтично културен модел. Вече подчертах, че това е разбирането ми за първия принос на дисертацията. Той може да бъде формулиран така – актът на формиране на една национална философска култура се гради върху перманентното разбиращо преосмисляне на духовната дейност и концептуалните резултати на нейните водещи имена, критическия прочит на техните произведения и актуалното преинтерпретиране на основните идеи и систематичните им проекции. Докторантът достойно се нарежда в този херменевтично трасиран философско-културен процес.

На второ място отбелязвам културно-историческите резултати на дисертацията. Те са пряко следствие от дейността и творчеството на Селимински. Неслучайно започнах рецензията с кратко припомняне на житейската съдба на Селимински. Дисертантът рефлектира тази съдба в контекста на формирането на българското просвещение. При липсата на книжнина на български език, при липсата на български училища, при липсата на българска култура е наистина много съществена метаморфозата как един на гръцки образован българин, който през целия си живот пише само на гръцки, започва да изгражда българската книжовност, българската просвета и българската култура. Тук дисертантът изтъква както личността Селимински, така и редица културно-исторически жалони на българското възраждане, плод на неговата духовна дейност. Не като забележка или препоръка, а по-скоро като пожелание бих посъветвал Юсуф да направи няколко сравнителни анализи с

просвещенските процеси в други страни – както такива, които следват католическата традиция, през тези, преживели реформацията на съвестта, до нам близките по участ съседни страни. На фона на тези анализи още по-ярко биха се открили хетерономните тенденции на българското възраждане, които дисертантът много сполучливо интерпретира през съдбата и мисленето на Селимински.

Като трети принос на дисертацията бих посочил патриотичния заряд на текста. Той отново е следствие на делото и творчеството на Селимински. Вероятно този момент изглежда малко странно като принос на философска дисертация. Но нека отчетем нейната специфика, нека се обърнем и върнем към българското възраждане, нека още веднъж си припомним духовния път на Селимински. Той не е нито кабинетен философ, нито умозрителен мислител. Селимински е практикуващ лекар и типичен възрожденец, който лелее освобождението на Отечеството. Той търси възможните източници на едно ново самосъзнание на българите. Възторгва се от дейността на Лутер и успехите на протестантството, като същевременно яростно критикува до болка познатото му гръцко православие и залитането на българското духовенство по него, залага на опита, експеримента и естествознанието, но същевременно подчинява органицистката си представа за обществото на закона за усъвършенстването, фундаментализира общественото развитие върху средната класа, но вижда и определя народа като „долна класа”, като обаче изтъква неговите добродетели. Всичко това е подчинено както като философия, така и като житейско дело на възпитаването на българите в национално самосъзнание.

Текстът на дисертацията е структуриран в предговор, две глави съответно с по 5 и 4 параграфа, заключение и библиография. Прави впечатление балансираната и хармонична архитектура на дисертацията. Това говори за промисленост на проблематиката, обработеност на текста и, най-важното, дисциплинираност на мисленето.

Първата глава носи заглавието *История и знание*. След необходимото въвеждане в наситения живот и дело на Селимински дисертантът закономерно започва своето разглеждане с просветителския патос на творчеството на

Селимински. Този изследователски подход е колкото дедуктивно, толкова и херменевтично обоснован, защото задава не само хоризонтите на интерпретацията, а и нейния концептуален фокус. Философското дело на Селимински изгражда (разбира се заедно с творчеството на редица други дейци) духовните устои на българското възраждане. Дисертантът представя основаните от Селимински тайните революционни организации „Братство”, като изтъква, че тяхната дейност е подценена от българската историческа наука (с.27). В два последователни параграфа *Българският позитивизъм* и *Разумният емпиризъм* се разглежда естественонаучният светоглед на българския възрожденец, оформен под влиянието на редица западноевропейски мислители. Юсуф обобщава, че цялостното научно дело на Селимински и по-специално неговата гносеологическа концепция му „отреждат достойно място сред всички творци, които са оставили дълбока следа в българската духовна култура” (с.56). Последният параграф на първа глава е *Обществото като естествен организъм*. В нея дисертантът представя социалнополитическите възгледи на Селимински като акцентира на неговата органицистка концепция, подчинена на закона за усъвършенстването.

Втората глава на дисертацията е *Религия и морал*. Дисертантът квалифицира позицията на Селимински като деистка (с.73, 76 сл.), припомня неговия възглед за братска нравствена уния между западната и източната църкви (с.85) и подробно разглежда споделения от Селимински реформаторски стремеж на Лутер. В два последователни параграфа се излага нравствената концепция на Селимински. Дисертантът акцентира върху етиката на дълга (с.112 сл.). Специално бих искал да отбележа последния параграф на втора глава *Обучението и възпитанието като национално самоосъзнаване*, в който не просто се синтезира целия философско просвещенски патос на творчеството на Селимински, а и се откроява патриотичният заряд на дисертацията.

Тя е написана на ясен философски език. Това показва добра промисленост на проблематиката и отчетливи заявки в интерпретативно отношение.

Дисертантът скромно и пестеливо резюмира приносите на своя труд в 4 пункта. Те са реални и с определена теоретична и преподавателска стойност. Но

редом с тях могат да се отбележат още множество интерпретативни детайли, които способстват по-дълбокото разбиране както на българското възраждане, така и на българското самосъзнание. Ето защо по-горе споменах като основно достойнство на дисертацията патриотичния заряд на текста.

Нямам принципни забележки към постановките на дисертацията. В нея няма базисни неточности, не са изпуснати основополагащите факти спрямо интерпретативните позиции и разработки. Имам една техническа препоръка – даването на бележките след всяка глава е приета издателска практика, която обаче е неудобна за читателя. По-добре би било бележките да са под линия, като цитирането и позоваването се дават в скоби в самия текст. В текста дисертантът е пропуснал заглавията на главите, които са записани в съдържанието.

Нямам съвместни публикации с Юсуф.

Заклучение: като имам предвид необходимостта от по-настойчиви изследвания върху българската философска мисъл, цялостния облик на дисертацията не само в чисто философско, а също в културно и духовно отношение спрямо националното ни самосъзнание, а също и конкретно отбелязаните приносни моменти, предлагам на уважаемите колеги от научното жури по защитата на дисертацията на **Юсуф Салих Юсуф** на тема: *Духовни ценности в творчеството на д-р Иван Селимински* да я гласуват за успешно защитена и да му присъдят образователната и научна степен „*Доктор*” по научната специалност *История на философията* в професионалното направление *2.3. Философия*.

Благоевград, 14. 02. 2014 г.

.....
(проф. дфн В. Канавров)